

УДК 355; 351:746.1

Олег ТРЕМБОВЕЦЬКИЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАВДАНЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Статтю присвячено розкриттю теоретичних основ визначення завдань Державної прикордонної служби України в умовах антитерористичної операції.

Ключові слова: *Державна прикордонна служба України, державний кордон, прикордонна смуга, контрольований прикордонний район.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Охорона державного кордону України є невід'ємною складовою загальнодержавної системи захисту державного кордону і полягає у здійсненні ДПСУ відповідно до наданих їй повноважень заходів з метою забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проведений аналіз літератури свідчить про те, що в даному напрямі наукових досліджень є низка наукових праць. Так, наприклад, дослідженню проблем "гібридної війни" присвячені праці Л. Савіна, Ф. Хофмана,

© Трембовецький О.

В. Назаренка, О. Турчинова, В. Горбуліна, В. Василенка, В. Ліпкана, І. Савенка та ін. [3–12]. Разом з тим актуальною залишається проблема розкриття теоретичних основ визначення завдань Державної прикордонної служби України в умовах антитерористичної операції.

Мета статті – розкриття теоретичних основ визначення завдань Державної прикордонної служби України в умовах антитерористичної операції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Закон України “Про Державну прикордонну службу України” [2] визначає функції служби, які охоплюють різні сфери її оперативно-службової діяльності у прикордонному просторі. Аналіз діяльності служби за попередні роки дозволяє згрупувати функції за спорідненими ознаками:

група пов’язана з охороною кордону;

група пов’язана з забезпеченням охорони кордону спеціальною діяльністю;

група з виконання охоронних завдань;

координаційна діяльність.

Спорідненою ознакою першої групи є охорона державного кордону та суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму. До неї належать такі функції:

охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення;

охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов’язань у цій зоні інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій.

Наступну групу об'єднують спеціальні види оперативно-службової діяльності, які регламентовані окремими законодавчими актами України. Це:

ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України згідно із законами України “Про розвідувальні органи України” та “Про оперативно-розшукову діяльність”;

участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів.

До третьої групи віднесено функції щодо участі ДПСУ у здійсненні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України “Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб” та охорона закордонних дипломатичних установ України.

Четверта група – це координаційна діяльність. Вона призначена для узгодження дій військових формувань і відповідних правоохоронних органів, пов'язаних із захистом державного кордону України, а також діяльність державних органів, що здійснюють різні види контролю під час перетинання державного кордону України або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон України.

Прикордонне експертне середовище здебільшого намагається об'єднати функції служби у форми оперативно-службової діяльності: прикордонну службу, прикордонний контроль, оперативно-розшукову діяльність, бій та інші форми, що, на наш погляд, не повною мірою відображає зміст функціонування ДПСУ. До недоліків такого об'єднання можемо віднести: згадані форми не можуть повністю охопити функції ДПСУ; як правило, вони стали поняття, що не дає можливості оперативно враховувати законодавчі зміни обов'язків ДПСУ. Нівелювання означених недоліків може бути здійснено за рахунок зміни підходу до способу забезпечення виконання функцій служби. У його основу повинно бути покладено юридичний обов'язок ДПСУ.

Юридичні обов'язки ДПСУ визначені Законом України “Про державний кордон України” [1]. До них належать:

1) припинення будь-яких спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону України;

2) припинення у взаємодії з відповідними правоохоронними органами збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України;

3) участь у взаємодії зі Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями у відбитті вторгнення або нападу на територію України збройних сил іншої держави або групи держав;

4) участь у виконанні заходів територіальної оборони, а також заходів, спрямованих на додержання правового режиму воєнного і надзвичайного стану;

5) організація запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням, протидію яким законодавством віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України, їх виявлення та припинення, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення згідно із законами;

6) здійснення прикордонного контролю і пропуску в установленому порядку осіб, транспортних засобів, вантажів у разі наявності належних оформлених документів після проходження ними митного та за потреби інших видів контролю, а також реєстрація іноземців і осіб без громадянства, які в установленому порядку прибувають в Україну, та їх паспортних документів у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду-виїзду, а також здійснення фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства під час здійснення прикордонного контролю в пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду-виїзду;

7) участь в укладанні міжнародних договорів України з прикордонних питань та з питань взаємних поїздок громадян, а також забезпечення їх виконання;

8) запобігання та недопущення перетинання державного кордону України особами, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або яких тимчасово обмежено у праві виїзду з України, у

тому числі згідно з дорученнями правоохоронних органів; розшук у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду-виїзду осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінальних покарань; виконання в установленому порядку інших доручень правоохоронних органів;

9) виявлення причин та умов, що призводять до порушень законодавства про державний кордон України, вжиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення;

10) здійснення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності, а також здійснення контррозвідувальних заходів в інтересах забезпечення захисту державного кордону України;

11) контроль за дотриманням прикордонного режиму;

12) прийняття заяв про визнання осіб біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, у порядку, визначеному Законом України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту"

13) встановлення за погодженням з органами доходів і зборів та керівниками відповідних підприємств, на території яких розміщено пункти пропуску через державний кордон режиму в пунктах пропуску через державний кордон України, контроль за його додержанням;

14) встановлення режимних правил у контрольних пунктах в'їзду-виїзду;

15) контроль за дотриманням невійськовими суднами та військовими кораблями встановленого порядку плавання і перебування в територіальному морі та внутрішніх водах України;

16) прийняття в установленому порядку рішень про примусове повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора про підстави прийняття такого рішення;

17) прийняття в установленому порядку рішень про розміщення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора;

18) виконання рішень адміністративного суду про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України;

19) здійснення самостійно або у взаємодії з органами внутрішніх справ і органами Служби безпеки України в межах контрольованих прикордонних районів контролю за дотриманням іноземцями та особами без громадянства, а також біженцями, особами, які потребують додаткового захисту, та особами, яким надано притулок в Україні, установлених правил перебування на її території;

20) охорона, конвоювання та тримання затриманих осіб і плавзасобів до моменту їх передачі органам прикордонної охорони або іншим уповноваженим органам суміжної держави, іншим правоохоронним органам України або суду;

21) виконання відповідно до законодавства системи особливих заходів щодо захисту військовослужбовців і працівників Державної прикордонної служби України від зазіхань на життя, здоров'я, честь, майно у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також їхніх близьких родичів;

22) протидія і запобігання корупційним діянням і злочинам у сфері службової діяльності особового складу Державної прикордонної служби України;

23) участь у межах своєї компетенції у взаємодії з органами Служби безпеки України, органами внутрішніх справ та іншими правоохоронними органами у боротьбі з тероризмом і виконанні інших покладених на них завдань;

24) прикордонно-представницька робота та участь прикордонних представників у роботі спільних міжнародних комісій з розгляду прикордонних спорів, інцидентів, конфліктів;

25) здійснення самостійно або разом зі спеціально уповноваженими на те органами виконавчої влади і посадовими особами контролю у районах несення служби за збереженням природних ресурсів і підводної культурної та археологічної спадщини, додержанням правил промислової та іншої діяльності, охороною довкілля;

26) інформування відповідних державних органів і громадян про аварії, пожежі, катастрофи, стихійне лихо та інші надзвичайні події на державному кордоні України, у прикордонній смузі та в контрольованих прикордонних районах;

27) надання за запитами виконавчої дирекції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття або центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, відомостей, що зберігаються в інформаційних системах, у тому числі банках даних, стосовно осіб, які в період одержання допомоги по безробіттю перетинали державний кордон України або перебували за межами України;

28) охорона закордонних дипломатичних установ України;

29) охорона підводної культурної та археологічної спадщини;

30) участь у межах своєї компетенції у забезпеченні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України "Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб";

31) взаємодія під час охорони державного кордону України з відповідними органами іноземних держав у порядку, який установлюється міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

32) забезпечення зберігання документів демаркації державного кордону України в установленому законодавством України порядку;

33) забезпечення затриманим особам з моменту їх затримання права захищати себе особисто або користуватися правовою допомогою захисника;

34) інформування в порядку, установленому Кабінетом Міністрів України, Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про кожний випадок затримання осіб згідно з дорученням правоохоронних органів України та адміністративного затримання осіб, крім випадків, якщо особа захищає себе особисто чи запросила захисника.

Приведений юридичний обов'язок ДПСУ є загальним. Під впливом умов обстановки, яка виникає у прикордонному просторі, змінюється їх пріоритетність, що впливає на чисельність і склад прикордонних частин і підрозділів і способи їх дій щодо забезпечення виконання визначеного обов'язку. Характеристика умов оперативно-службової діяльності ДПСУ в умовах антитерористичної операції змушує шукати інструмент, який дозволить визначити пріоритетність тих чи інших обов'язків.

Під час дослідження використовувався метод простого ранжування, де кожному експерту пропонувалось оцінити обов'язки ДПСУ в умовах антитерористичної операції, виходячи з надання їм своєї переваги від 1 до 34. До експертного оцінювання залучались офіцери, які проходили службу в управлінні прикордонних загонів та кафедр академії (4 начальники і 5 начальників штабів прикордонних загонів, 5 заступників начальників штабів прикордонних загонів, 5 начальників кафедр, з них 5 кандидатів військових наук). Експерти були розділені на дві групи. Група E1 – учасники антитерористичної операції. Група E2 – ті, хто не брав у ній участі. Основними вимогами до експертів були: компетентність, досвід роботи в аналогічних дослідженнях, позитивне ставлення до експертизи. Відбір у експерти серед кандидатів проводився методом взаємних рекомендацій, анкетних даних.

Отримані дані перевірялись з використанням методу рангової кореляції Спірмена. Для підрахунку рангової кореляції ми отримали два ряди значень, які нами були проранжовані. Такими рядами слугували проранжовані експертами обов'язки ДПСУ.

Статистичні гіпотези добувались таким чином:

Основна – Но – кореляція між ієрархіями груп E1 та E2 не відрізняється від нуля (іншими словами зв'язку між величинами не існує);

Конкуруюча – Н1 – кореляція між ієрархіями значно відрізняється від нуля (між величинами існує зв'язок).

Підрахунок емпіричного значення коефіцієнта кореляції здійснювався за формулою:

$$\rho = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n (x_{ij} - x_{ik})^2}{n(n^2 - 1)} = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n d_i^2}{n(n^2 - 1)},$$

де d – різниця між ранговими по двох змінних (ієрархіях); N – кількість ранжованих значень.

Отримане емпіричне значення критерію порівнювалось із критичним (табличним) значенням. Якщо абсолютна величина коефіцієнта досягає або перевищує критичне значення – кореляція – кореляція достовірна, де з двох статистичних гіпотез вибирається конкуруюча. Якщо отримане емпіричне (обчислене) значення критерію виявиться меншим критичного, немає підстав відкидати основну гіпотезу: вибірки не відрізняються між собою.

Обчислення за даними розрахункової таблиці емпіричного критерію:

$$\rho = 1 - \frac{6 \cdot 240,82}{34(34^2 - 1)} = 0,9633.$$

Згідно з загальною класифікацією між ієрархіями існує помірний зв'язок, що підтверджує справедливість альтернативної гіпотези. Якщо скористатись частковою класифікацією кореляційних зв'язків, отримане значення емпіричного значення критерію 0,9633 перевищує верхню межу табличного. Достовірність існування кореляційного зв'язку достовірна. Ймовірність похибки не значна.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Дослідження дозволяє стверджувати, що в умовах антитерористичної операції ДПСУ буде продовжувати виконувати визначене Законом України “Про Державну прикордонну службу

України” завдання та функції через покладені на неї обов’язки. Особливістю буде зміна пріоритетів у виконанні обов’язків. На перший план виходить група обов’язків, пов’язаних із захистом територіальної цілісності держави.

Список використаної літератури

1. Про державний кордон України : Закон України від 4.11.1991 № 1777-ХІІ. К. : Парлам. вид-во. Ст. 209.
2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 р. 2003. № 27. С. 208.
3. Арзуманян Р. В. Определение войны в 21 веке. Обзор XXI ежегодной конференции по стратегии Института стратегических исследований Армейского военного колледжа (6–8 апреля 2010). Ереван, 2011. 60 с.
4. Василенко В. Російсько-українськавійна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки. *Український тиждень*. 2014. № 42. С. 27–42.
5. Горбулін В. П. Гібридна війна як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. Київ : Вид-во НІДС. 2014 р. № 4 (33). С. 5–12.
6. Демілітаризація прикордонної служби: наслідки реформ. URL : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/06/140616_border_reform_vc
7. Ліпкан В. А. Сутність гібридної війни проти України. *Глобальна організація союзницького лідерства*. URL : <http://goal-int.org/sutnist-gibridnoi-vijni-proti-ukraini/>.
8. Савин Л. В. Сетевцентричная и сетевая война. Введение в концепцию. М. : Евраз. движение, 2011. 130 с.
9. Савенко І. Напрями державного регулювання прикордонної служби. *Збірник наукових праць “Ефективність державного управління”*. Вип. 43. К. 2015. С. 193–200.
10. Назаренко, В. О., Серватюк В. М., Ставицький О. М. Методологічні основи дослідження національної безпеки України в прикордонній сфері. *Труди університету: зб. наук. пр. № 7 (106)*. – К. 2011. С. 22–30.
11. Турчинов О. Тероризм. Гібридна війна. Росія. URL : <http://turchynov.com/blog/details/terorizm-gibridna-vijna-rosiya>
12. Hoffman F. G. Hybrid vs. compound war. *Armed Forces Journal*, Oct. 2009.

Рецензент – доктор військових наук, професор Кириленко В. А.

Трембовецкий О. Теоретические основы определения задач государственной пограничной службы Украины в условиях антитеррористической операции

Статья посвящена раскрытию теоретических основ определения задач Государственной пограничной службы Украины в условиях антитеррористической операции.

Ключевые слова: Государственная пограничная служба Украины, государственная граница, пограничная полоса, контролируемый пограничный район.

Trembovetskyi O. Theoretical bases for the definition of the tasks of the State Border Guard Service of Ukraine in the antiterrorist operation

The article is devoted to the disclosure of theoretical foundations for defining the tasks of the State Border Guard Service of Ukraine in the anti-terrorist operation.

The protection of the state border of Ukraine is an integral part of the national state border protection system and consists in the SBGS fulfillment of missions in accordance with the power granted to it to ensure the inviolability of the state border and protect Ukraine sovereign rights in its exclusive (marine) economic zone.

The research confirms that in the antiterrorist operation the SBGS will continue to fulfill the tasks and functions defined by the Law of Ukraine "On the State Border Guard Service of Ukraine" through the duties assigned to it. A feature will be the change of priorities in fulfilled duties. A group of duties related to the protection of the territorial integrity of the state is at the forefront.

Keywords: State Border Guard Service of Ukraine, state border, border outskirts, controlled border district.